

mer besproken. Daarom wordt gewacht tot de volgende rubriek om de op til zijnde amenderingen van een juridisch-technisch commentaar te voorzien.

Françoise THOMAS

Onderzoek

“L’harmonisation des sanctions pénales en Europe”; een onderzoek in opdracht van de Europese Commissie (Grotius II pénal).

Gedurende het jaar 2002 hebben strafrecht-specialisten uit verschillende E.U.-Lidstaten¹ en kandidaat-Lidstaten² meegewerkt aan een studieproject³ van Europees strafrecht in opdracht van de Europese Commissie en onder de wetenschappelijke leiding van het Unité Mixte de Recherches en Droit Comparé van de Université Paris I Panthéon-Sorbonne (Prof. M. DELMAS-MARTY). De titel “Harmonisatie van strafsancities”⁴ doet al vermoeden dat het project zeer ruim was opgevat. De vraag die aan de basis lag, was inderdaad zeer algemeen en raakt de hele Europese samenwerking binnen de zogenaamde derde E.U.-pijler (Justitie en Binnenlandse Zaken). In dit kader worden immers inspanningen geleverd om voor een aantal (vaak grensoverschrijdende) misdrijftypes zoals terrorisme, mensenhandel, computercriminaliteit, seksuele uitbuiting van kinderen en drughandel gemeenschappelijke delictomschrijvingen en bepaalde minimale strafdrempels in te voeren in

alle E.U.-Lidstaten. Het daarbij gehanteerde instrument is het kaderbesluit dat weliswaar enkel bindend is ten aanzien van het te bereiken resultaat en de Lidstaten nog enige vrijheid laat bij de implementatie in het interne recht, maar dat stilaan steeds gedetailleerder wordt. Inderdaad, waar de eerste harmoniserende instrumenten (het gemeenschappelijke optreden) de Lidstaten oproepen om te voorzien in “doeltreffende, evenredige en afschrikkende straffen”,⁵ verplichten de recentere kaderbesluiten,⁶ aangenomen na het Verdrag van Amsterdam, de Lidstaten bepaalde misdrijven te sanctioneren met vrijheidsstraffen waarvan het maximum niet lager mag zijn dan een gevangenisstraf van een zeker aantal jaren. De bedoeling is de verschillen in het strafrecht van de Lidstaten weg te werken, zodat er minder moeilijkheden zijn bij de wederzijdse erkenning van strafvonnissen, wederzijdse erkenning die immers de hoeksteen van de Europese samenwerking in strafzaken moet worden.⁷ Staten zijn niet geneigd rekening te houden met buitenlandse rechterlijke beslissingen wanneer zij zelf met toepassing van hun eigen strafrecht tot een totaal andere uitkomst zouden zijn gekomen.

De aanvankelijke onderzoeksopdracht die bestond uit een rechtsvergelijkend onderzoek naar de straffen en strafschalen die in de Lidstaten worden toegepast, teneinde een beter inzicht te verwerven in de mechanismen van de straftoemeting en suggesties te formuleren voor een Eu-

1. Met name België, Duitsland, Engeland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Italië, Nederland, Spanje en Zweden.

2. Polen, Rusland en Slovenië. Ook Zwitserland was bij de studie betrokken.

3. Deze studie kadert in het zogenaamde Grotius II – Pénal Programma van de Europese Unie. Zie: *Décision du Conseil établissant une seconde phase du programme d’encouragement et d’échanges, de formation et de coopération destiné aux praticiens de la justice (Grotius II – Pénal)*, doc. 8939/01 LIMITE JAI 34, van 31 mei 2001 (te raadplegen via hyperlink “<http://ue.eu.int/Jai/default.asp?lang=nl>”).

4. Zie ook: T. VANDER BEKEN, “From Brussels with love. Bespiegelingen over de invloed van de Europese Unie op het Belgisch strafrecht”, *T.Straf.* 2002, dossier 1/2002, 25p.; G. VERMEULEN en F. DHONT, “Harmonisatie van strafrecht en wederzijdse erkenning van gerechtelijke beslissingen in strafzaken”, in G. VERMEULEN (ed.), *Aspecten van Europees materieel strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2002, 15-20; G. VERMEULEN, “De groeiende impact van het Europees recht op het Belgisch materieel strafrecht”, in *Invloed van het Europees recht op het Belgisch recht*, XXVIIste Postuniversitaire Cyclus Willy Delva 2001-2002, Mechelen, Kluwer, 2003, 95-142; H. VAN DER WILT, “Harmonisatie van strafrecht in Europa: gewogen en te licht bevonden”, *N.J.B.* 2002, 747-752; G. CORSTENS en M. VELDT-FOGLIA, “Communautarisering van het straf- en strafprocesrecht”, *D.&D.* 2003, 103-177; A.H.J. SWART, *Een ware Europese rechtsruimte*, Deventer, Gouda Quint, 2001, 22-25; J. DE HULLU en E.A.M. VERHEIJEN, “De beoordeling van Eurostrafrecht”, *D.&D.* 2002, 689-711.

5. B.v. art. 2 Gemeenschappelijk Optreden 98/733/JBZ van de Raad van 21 december 1998 inzake de strafbaarstelling van deelneming aan een criminele organisatie in de Lidstaten van de Europese Unie, PB. L. 351, 29 december 1998, p. 1; Titel II, A, b Gemeenschappelijk Optreden 97/154/JBZ van 24 februari 1997 door de Raad aangenomen op grond van art. K.3 van het Verdrag betreffende de Europese Unie ter bestrijding van mensenhandel en seksuele uitbuiting van kinderen, PB. L. 63 van 4 maart 1997, p. 2-6, Art. 4 Gemeenschappelijk Optreden 96/750/JBZ van 17 december 1996 door de Raad aangenomen op basis van art. K.3 van het Verdrag betreffende de Europese Unie, betreffende de onderlinge aanpassing van de wetgevingen en praktijken van de Lid-Staten van de Europese Unie ter bestrijding van drugsverslaving en ter voorkoming en bestrijding van de illegale drugshandel, PB. L. 342 van 31 december 1996, p. 6-8.

6. B.v. art. 5.3 Kaderbesluit van de Raad van 13 juni 2002 inzake terrorismebestrijding, PB. L. 164 van 22 juni 2002, p. 3; art. 3.2 Kaderbesluit van de Raad van 19 juli 2002 inzake bestrijding van mensenhandel, PB. L. 203 van 1 augustus 2002, p. 1. Zie tevens een aantal voorstellen van Kaderbesluit, b.v. art. 6 en 7 Voorstel voor een Kaderbesluit van de Raad over aanvallen op informatiesystemen, COM/2002/173 def., PB. C. 203 E van 27 augustus 2002, p. 109-113; art. 5 Voorstel voor een Kaderbesluit van de Raad ter bestrijding van seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie, COM/2000/854 def., PB. C. 062 E van 27 februari 2001, p. 327-330; art. 6.3 Voorstel voor een Kaderbesluit van de Raad betreffende de bestrijding van racisme en vreemdelingenhaat, COM/2001/664 def., PB. C. 75 E van 26 maart 2002, p. 269-273.

7. Zie Conclusies van de Europese Raad van Tampere van 15-16 oktober 1999, § 33 e.v.

ropese aanpak in de toekomst, was echter reeds achterhaald toen de Lidstaten op het einde van het Belgische Voorzitterschap een voorlopig akkoord⁸ bereikten over een gamma van strafdrempels waaruit de Europese wetgever kan putten bij de harmonisatie van de bestraffing van de zogenaamde Europese misdrijven. Het inschrijven van gemeenschappelijke strafdrempels in de wetgeving van alle Lidstaten is echter nog lang geen garantie voor effectief eenvormige veroordelingen in deze staten. De straf die uiteindelijk door de strafrechter wordt uitgesproken (*la peine prononcée*), volgt immers niet automatisch uit de toepasselijke wetsbepaling die de straf *in abstracto* (*la peine encourue*) vastlegt die een eventuele misdadiger riskeert. Talrijke rechtsfiguren beïnvloeden de rechter bij de keuze van de straf en het kwantum van de straf (verzachtende en verzwarende omstandigheden, poging en deelneming, uitstel, opschorting en probatie ...). De rechter beschikt dus meestal over een ruime appreciatiemarge bij het bepalen van de straf die hij uiteindelijk zal opleggen.

8. Zie Ontwerp-notulen van de 2396e zitting van de Raad (Justitie, Binnenlandse Zaken en Civiele Bescherming), gehouden te Brussel op 6-7 december 2001, doc. 14997/01 LIMITE PV/CONS 77 JAI 169 (te raadplegen via hyperlink "<http://register.consilium.eu.int/utfregister/frames/introsfhsNL.htm>") m.b.v. de functie "geavanceerd zoeken"). Dit principeel akkoord heeft in de loop van april 2002 het voorwerp uitgemaakt van besprekingen in het Comité van permanente vertegenwoordigers (COREPER) en de Raad en resulteerde in de Conclusies van de Raad over de te volgen methode voor de harmonisatie van straffen aangenomen tijdens de JBZ-Raad van 24-25 april 2002, doc. 9141/02 DROIPE 33. De belangrijkste passus van deze tekst luidt als volgt:

"Wanneer voorstellen voor rechtsinstrumenten op grond van titel VI van het VEU bepalingen bevatten tot vaststelling van minimumbestanddelen van strafbare feiten, wordt nagegaan of in het nationale recht een minimale maximumstraf voor de betrokken strafbare feiten moet worden vastgesteld.

In sommige gevallen kan worden volstaan met de bepaling dat de Lidstaten vaststellen dat de betrokken feiten strafbaar worden gesteld met doeltreffende, evenredige en afschrikkende straffansities, waarbij het iedere Lidstaat vrij staat zelf het niveau van de straffen te bepalen.

In andere gevallen kan het noodzakelijk zijn verder te gaan, overeenkomstig de conclusies van de Europese Raad in Tampere. De Raad komt overeen voor deze gevallen een stelsel van strafniveaus in te stellen. De Raad komt overeen dat dit stelsel uit de volgende niveaus van straffansities bestaat:

Niveau 1: Maximale gevangenisstraffen van ten minste 1 tot 3 jaar

Niveau 2: Maximale gevangenisstraffen van ten minste 2 tot 5 jaar

Niveau 3: Maximale gevangenisstraffen van ten minste 5 tot 10 jaar

Niveau 4: Maximale gevangenisstraffen van ten minste 10 jaar (zaken waarvoor zeer zware straffen vereist zijn).

De vaststelling van vier niveaus houdt niet in dat die in ieder rechtsinstrument allemaal moeten worden gebruikt, noch dat de straffen geharmoniseerd moeten worden voor alle strafbare feiten die in elk afzonderlijk rechtsinstrument worden omschreven. Opgemerkt zij dat het minimumniveau betreft, en dat niets de Lidstaten verhindert in hun nationale recht verder te gaan dan deze niveaus."

Daar houdt het echter niet op. Talrijke mechanismen in het strafuitvoeringsrecht kunnen leiden tot aanzienlijke verschillen tussen de door de rechter uitgesproken straf en de effectief uitgevoerde straf (*la peine exécutée*). We denken o.a. aan genade en amnestie, de voorwaardelijke invrijheidstelling, elektronisch toezicht en kwijtschelding. Het onder het Spaanse voorzitterschap geformuleerde doel van de studie was dan ook om alle mechanismen die hun stempel drukken op de straftoemeting (door de rechter) en op de strafuitvoering, in kaart te brengen en de tussenstaatse gelijknissen en verschillen op te sporen en zo het Spaanse voorzitterschap te assisteren bij het opstellen van een kaderbesluit of minstens een Witboek over deze problematiek.

De voorlopige resultaten van het onderzoek werden bekendgemaakt tijdens een colloquium op 11 oktober 2002 te Parijs onder de titel "Du Procureur Européen à l'Harmonisation des sanctions pénales en Europe". De verwijzing in de titel naar de Europese procureur legt het verband tussen strafprocesrecht en materieel strafrecht. De Europese procureur met opsporings- en vervolgingsbevoegdheden op het grondgebied van de hele Europese Unie, zal de verdachte uiteindelijk voor een nationale strafrechtbank moeten brengen die het nationaal strafrecht toepast. Om te verhinderen dat de Europese procureur systematisch vervolgingen instelt voor de strafge rechten van de Lidstaat waar de hoogste sancties worden uitgesproken of het strafuitvoeringsregime het strengst is en dat de verdediging alle mogelijke procedurele middelen zal aanwenden om dit tegen te gaan, moet eerst een bezinning over de straftoemeting en de strafuitvoering plaatsvinden.

Op basis van de nationale rapporten van de deelnemende landen kwamen immers een aantal markante verschillen aan het licht. Zo ligt bijvoorbeeld de maximale duur van een straf van tijdelijke opsluiting in Slovenië op 15 jaar, terwijl de tijdelijke opsluiting in België en Frankrijk tot 30 jaar gaat. In sommige landen gaat de voorkeur uit naar de geldboete, terwijl andere landen nog sterk de nadruk leggen op gevangenisstraffen. Ook het gedeelte van de vrijheidsstraf dat de veroordeelde moet hebben ondergaan om in aanmerking te komen voor voorwaardelijke invrijheidstelling verschilt gevoelig van land tot land (een derde, de helft tot drie vierde van de opgelegde straf).

Ondanks deze enorme verscheidenheid mogen we ons niet laten ontmoedigen in ons stre-

ven naar harmonisatie in Europa.⁹ Veel verschillen berusten immers op louter toeval, zijn historisch gegroeid maar beantwoorden niet noodzakelijk aan een rationele of functionele noodzaak. Enerzijds zijn er verschillen die samenhangen met de algemene opbouw van het nationale (straf)rechtsstelsel (zowel in het materieel strafrecht, de strafprocedure en het penitentiair recht) en anderzijds stellen we vast dat de straffen verschillen die op bepaald delinquent gedrag zijn gesteld (dus verschillen op het niveau van de afzonderlijke incriminaties). Aangezien de meeste verschillen het gevolg zijn van de nationale context waarin het strafrecht jarenlang gestalte heeft gekregen en ook in de toekomst nog jarenlang overwegend zal worden toegepast, zullen de verschillen in nationale wetgeving ongetwijfeld niet vanzelf verdwijnen, ook al zal de globalisering misschien geleidelijk een zekere toenadering noodzaken. Veel zal uiteindelijk afhangen van de politieke bereidheid tot harmonisatie.

Er zijn verscheidene redenen (van juridisch-technische, symbolische en meer praktische aard) om verdere inspanningen te blijven leveren op het vlak van harmonisatie van het strafrecht. Een vlotte strafrechtelijke samenwerking tussen de Lidstaten van de Europese Unie is slechts mogelijk wanneer er een voldoende mate van wederzijds vertrouwen in mekaars rechtstelsels bestaat. Dit vertrouwen wordt ongetwijfeld bevorderd bij een gelijklopende aanpak. Enkel dan kunnen buitenlandse rechterlijke beslissingen worden gelijkgesteld met binnenlandse voor wat 'ne bis in idem'-werking of recidive-werking betreft. Ook de rechtshulp in strafzaken is nog vaak afhankelijk van de vervulling van de voorwaarde van dubbele strafbaarstelling, een voorwaarde die automatisch is vervuld indien de Lidstaten gemeenschappelijke strafbaarstellingen en strafdrempels hebben aangenomen.

Van meer symbolische aard zijn de argumenten die verband houden met de gelijkheid van

alle Europese burgers die enerzijds een gelijkwaardig niveau van bescherming tegen criminaliteit moeten kunnen genieten. Langs de andere kant zijn al te grote verschillen in de concrete bestraffing van handelingen die afbreuk doen aan de Europese ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid, moeilijk te verantwoorden, zeker bij grensoverschrijdende criminaliteit waar meerdere Lidstaten rechtsmacht kunnen claimen, en leidt dit ongetwijfeld tot forum shopping. Ook het gevoel te behoren tot een Europees geheel met min of meer homogene politieke, juridische en culturele opvattingen kan aangewakkerd worden via een geharmoniseerde bestrijding van vooral de georganiseerde criminaliteit die zelden gehinderd wordt door de landsgrenzen. Zo komen we tot een aantal meer praktische voordelen van de harmonisatie. Harmonisatie laat immers toe misdaadparadijzen te vermijden evenals verstoring van de vrije markt (bij een te omvangrijke misdaadeconomie, zwart geld ...). Een consequente en eenvormige strafwetgeving komt de kenbaarheid en voorspelbaarheid van het recht ten goede, alsook de algemeen preventieve werking van het strafrecht.

Om harmonisatie ook politiek aanvaardbaar te maken – harmonisatie wordt immers vaak gezien als een inbreuk op de nationale soevereiniteit – zal de harmonisatie echter beperkt moeten blijven tot sommige misdrijven en niet verder mogen gaan dan nodig is om de gemeenschappelijke belangen te beschermen, en zal aan de Lidstaten een appreciatiemarge moeten worden gelaten bij de implementatie in het interne recht. Enkel zo kunnen de argumenten voor het behoud van de diversiteit enigszins worden weerlegd. Deze sceptische argumenten kunnen als volgt worden geresumeerd.

Behalve de uniforme, Europese mensenrechtenbescherming op basis van het EVRM zijn er nog maar weinig voorbeelden van gemeenschappelijke materieel-strafrechtelijke normen aan te halen. Meestal bleef het beperkt tot *soft law* in de vorm van aanbevelingen van de Raad van Europa. Dit verklaart waarom het berechten en bestraffen van misdrijven nog steeds zo sterk nationaal getint is. De meerderheid van de strafzaken hebben overigens ook een zuiver nationaal karakter, zodat de noodzaak aan geharmoniseerde straffen maar in een beperkt aantal gevallen van echt grensoverschrijdende criminaliteit bestaat. Dat voor deze minderheid van criminele fenomenen moet worden gestreefd naar gemeenschappelijke definities van wat strafbaar moet worden gesteld, is begrijpelijk, maar voor een doortrekken van deze harmonisatie op het vlak van de straffen, bestaat minder enthousiasme omdat gevreesd wordt dat de door

9. Harmonisatie is overigens een begrip dat vele ladingen dekt. In orde van toenemende samenwerking onderscheiden we in een Europese context: "coopération", d.i. de klassieke rechtshulp in strafzaken (o.a. overdracht van tenuitvoerlegging van strafvonnissen); "coopération renforcée", de techniek die toelaat dat een aantal E.U.-Lidstaten nauwer samenwerken (art. 40 E.U.-Verdrag); "reconnaissance mutuelle", wederzijdse erkenning van buitenlandse strafrechtelijke uitspraken die berust op onderling vertrouwen tussen de staten; "assimilation" waarbij de staten bereid zijn de Europese belangen even sterk te beschermen als hun nationale belangen; "harmonisation sensu stricto", het wegwerken van de verschillen tussen de nationale wetgevingen via gemeenschappelijke definities en basisbeginselen maar met behoud van een zekere nationale vrijheid bij de implementatie in het nationale recht; en tot slot "unification" of eenmaking. Deze eenmaking blijft echter beperkt tot de invoering van identieke rechtsregels. De identieke toepassing in de hele Europese rechtsruimte van deze identieke rechtsregels zal enkel kunnen worden gerealiseerd bij de creatie van supranationale instellingen.

Europa opgelegde straffen de nationale sanctiestelsels zullen ontwrichten. Ieder land heeft immers het strafniveau dat het zelf gepast acht om zijn maatschappij te beschermen en overtredders af te schrikken. Dit strafniveau is het resultaat van een evenwichtige combinatie van regels inzake materieel strafrecht, straftoemeting door de rechter en strafuitvoering, m.a.w. een microkosmos met een eigen logica waar alles onderling samenhangt. De door Europa opgelegde normen moeten daarom alleszins de nodige ruimte laten voor de Lidstaten om deze microkosmos niet te verstoren. Het is duidelijk dat in deze opvatting de horizontale, tussenstaatse samenwerking die gebaseerd is op wederzijdse erkenning met respect en begrip voor de eigenheid van ieder rechtstelsel, de voorkeur geniet boven een meer verticale harmonisatie.

Behalve het vraagstuk van de opportuniteit van de harmonisatie van strafsancities rees ook de vraag naar de legitimiteit ervan. Biedt het huidige E.U.-Verdrag wel een rechtsbasis voor een ruime harmonisatie van de *peines encouruées*, de *peines prononcées* en *exécutées* en gaat het toenemend Europees optreden in het domein van het strafrecht wel gepaard met een even sterk toenemende aandacht voor de bescherming van de rechten van de mens? De artikelen van het E.U.-Verdrag die betrekking hebben op de justitiële en politieke samenwerking in strafzaken blinken niet altijd uit door hun helderheid. Zo zijn de misdrijven opgesomd in artikel 29 van het E.U.-Verdrag niet dezelfde als die van artikel 31, e E.U.-Verdrag dat specifiek handelt over de harmonisatie. Alleszins is duidelijk dat het E.U.-Verdrag geen rechtsbasis biedt voor de harmonisatie van eender welk misdrijftype¹⁰ en deze harmonisatie enkel toelaat m.b.t. de constitutionele bestanddelen van de misdrijven en de toepasselijke sancties. Er moet dus onderzocht worden of de Europese wetgever zijn harmonisatieactiviteit ook mag toepassen t.a.v. andere misdrijftypes en t.a.v. de straftoemeting en strafuitvoering. Hoewel harmonisatie op deze terreinen vanuit het subsidiariteitsbeginsel gerechtvaardigd kan worden en door de Europese Raad wordt aangemoedigd,¹¹ ontbreekt een uitdrukkelijke rechtsbasis terzake.¹²

De vraag rijst dus of een aanpassing van de basisverdragen van de Europese Unie niet is vereist, wil de Europese Commissie verder gaan op de weg die ze nu bewandelt. De denkoefening die de Europese Conventie momenteel doet rond een Europese Grondwet, biedt alleszins de ideale gelegenheid voor een ernstige bezinning over dit vraagstuk, dat cruciaal is voor de toekomst van de samenwerking op het vlak van justitie en binnenlandse zaken in de Europese Unie.

Op het vlak van de mensenrechtenbescherming bieden het EVRM, artikel 6 § 2 E.U.-Verdrag en het Handvest van fundamentele rechten en vrijheden een duidelijk referentiekader. Deze basisbeginselen moeten echter ook concreet gestalte krijgen in het secundair Europees recht (kaderbesluiten, richtlijnen ...). Tevens moet worden voorzien in een doeltreffend sanctiemechanisme bij miskenning van deze fundamentele rechten. Hier zij opgemerkt, dat de E.U. zelf nog geen partij is bij het EVRM, dat het Handvest niet in een eigen sanctiemechanisme voorziet, dat artikel 7 van het E.U.-Verdrag weliswaar toelaat dat staten optreden tegen een andere Lidstaat bij aanhoudende schending van fundamentele rechten, maar dat de bevoegdheden van het Hof van Justitie in de derde pijler eerder ondermaats zijn in vergelijking met die in de eerste pijler wanneer het op de individuele rechtsbescherming aankomt.

Bij wijze van hulpmiddel bij de harmonisatie van strafsancities in Europa ontwikkelde Prof. M. DELMAS-MARTY een aantal criteria die meer inhoud geven aan de vaste uitdrukking "doeltreffende, evenredige en afschrikkende straffen".¹³ Evenredigheid verwijst naar de ernst van het te sanctioneren misdrijf, doeltreffendheid naar de efficiëntie van het strafrechtelijk optreden en afschrikwekkendheid naar de effectiviteit van de sancties (de algemene en specifieke preventieve werking van de straf). Voor elk van deze drie karakteristieken waaraan goed gekozen sancties zouden moeten voldoen, werden een aantal indicatoren uitgewerkt aan de hand waarvan deels de Europese wetgever, deels de nationale parlementen aan deze eigenschappen nadere invulling moeten geven bij de uitvaardiging van respectievelijk Europese kaderbesluiten en nationale implementatiewetgeving.

De aanbevelingen die uit het onderzoek zijn voortgekomen waren vrij vaag en algemeen. Concrete vragen en antwoorden bleven uit. B.v. wat de hoofdstraffen betreft, had de vraag gesteld kunnen worden of bij harmonisatie slechts enkele hoofdstraffen worden behouden, dan wel

10. Het betreft georganiseerde criminaliteit, terrorisme en illegale drughandel. Het begrip "georganiseerde criminaliteit" kan uiteraard ruim worden ingevuld, aangezien iedere vorm van criminaliteit ook in georganiseerd verband kan worden gepleegd.

11. De staatshoofden en regeringsleiders van de E.U.-Lidstaten legden immers vaak verregaande intentieverklaringen af (Actieplan van Wenen, Conclusies van Tampere, ...).

12. Behalve voor de bestrijding van milieucriminaliteit, die kan worden gebaseerd op art. 174 § 2 van het E.G.-Verdrag (1ste pijler), dat wel ruime bevoegdheden aan de E.U. toekent om een hoog niveau van bescherming van het milieu te verzekeren.

13. Dit aspect leunt eerder nog aan bij de aanvankelijke onderzoeksoverdracht.

of alle soorten hoofdstraffen die ergens in een Lidstaat voorkomen, in alle Lidstaten moeten worden overgenomen. Men had kunnen nadenken over de maximale duur van de tijdelijke opsluiting. Bij de geldboete is zeker de vraag aan de orde of het dagboetestelsel al dan niet dient te worden verkozen boven het stelsel van de vaste bedragen. Wat de verzwarende en verzachtende omstandigheden betreft, kon de vraag worden gesteld of er algemene regels moeten ingeschreven worden in het algemeen deel van het Strafwetboek dan wel specifieke verzwarende en verzachtende omstandigheden bij elk misdrijf afzonderlijk. Welke factoren moeten als verzwarende of verzachtende omstandigheden worden weerhouden? Hoe ver mag of moet de rechterlijke appreciatiemarge reiken? Moeten voorbereidingshandelingen algemeen strafbaar worden gesteld? Moet de poging strafbaar zijn bij elk misdrijf? Moet het onderscheid tussen mededader, aanstoker en medeplachtige behouden blijven? Voor welke veroordelingen moeten uitstel en probatie mogelijk zijn? Wat is de beste duur van de proefperiode? Blijft de voorwaardelijke veroordeling na afloop van de proefperiode best nog op het strafblad staan? Hoeveel van de gevangenisstraf moet de veroordeelde hebben ondergaan alvorens in aanmerking te komen voor voorwaardelijke invrijheidstelling? Dat dergelijke doelgerichte vragen niet echt aan bod kwamen, bewijst dat de tijd er nog niet rijp voor is.

Het opzet van het onderzoek was o.i. dan ook iets te ambitieus. Rekening houdende met de politieke geladenheid van het strafrecht als traditioneel attribuut van nationale soevereiniteit, is de tijd zeker nog niet rijp voor een algemene harmonisatie van de straffen in Europa. Zelfs indien deze harmonisatie wordt beperkt tot enkele 'euro-misdrijven' (welke lijst men hier op basis van welke criteria ook voor zou nemen), is de impact hiervan op het nationale rechtssysteem te groot om deze operatie vlekkeloos en geïntegreerd te laten verlopen. Dus zelfs als een toenadering in de enorme diversiteit aan nationale wetgevingen al mogelijk zou zijn, lijkt ze weliswaar enkele voordelen te bieden bij de internationale samenwerking, maar is het niet opportuun om al te vergaande hervormingen aan de Lidstaten op te dringen. Het denkspoor van de wederzijdse erkenning van rechterlijke beslissingen uit andere Lidstaten met respect voor hun eigenheid en verscheidenheid lijkt een meer realistische en minder ingrijpende benadering. Dat een minimale Europese tussenkomst nodig is om de te grote verschillen af te zwakken, lijken ook de meer sceptische staten te aanvaarden. Wat de

legitimiteit betreft, is er nood aan een duidelijke rechtsbasis in de constitutionele teksten van de Europese Unie. Hier moet de Europese Conventie¹⁴ een juridische grondslag bieden voor harmonisatie op het vlak van de strafuitvoering en zorgen voor een criterium ter aanduiding van de misdrijfvormen waar een Europees ingrijpen vroeg of laat wenselijk zal zijn, rekening houdend met de beginselen van subsidiariteit en proportionaliteit. De hier beschreven studie biedt in ieder geval een goed referentiekader rond deze problematiek en heeft zinvolle inzichten bijgebracht die in de toekomst zeker nog van nut kunnen zijn.¹⁵

Steven VANDROMME,
*aspirant F.W.O. Vlaanderen –
Universiteit Antwerpen (U.I.A.)*

Literatuur

BRODY, R. en RATNER, M. (ed.), *The Pinochet Papers*, Den Haag, Kluwer Law International, 2000, 506p.

Onder de subtitel "The case of Augusto Pinochet in Spain and Britain" maakt deze compilatie een systematische inzage mogelijk in het geheel der documenten, brieven, toespraken, diplomatieke nota's en gerechtelijke beslissingen die rechtstreeks en onrechtstreeks verband houden met de zaak PINOCHET. Ze wordt vervolgd door een uitvoerige analyse van de immuniteit van staatshoofden wegens foltering (N. RODLEY), een overzicht van de in Spanje gevoerde procedures (R.J. WILSON) en commentaar op de uitspraak *Pinochet III* (M. RATNER).

Uittrekels uit de relevante wetten en verdragen, alsook een chronologie vullen het werk aan, dat een handige synthese biedt van deze complexe zaak.

Françoise THOMAS

14. Zie over de voorbereidingen van de Intergouvernementele Conferentie 2004 over de toekomst van Europa: het discussieforum op hyperlink "http://europa.eu.int/futurum/index_nl.htm" en de werkzaamheden van de werkgroep X Vrijheid, Veiligheid en Rechtvaardigheid van de Europese Conventie, die ons het meest aanbelangt hyperlink "http://european-convention.eu.int/doc_register.asp?lang=NL&Content=WX".

15. Het slotverslag dateert van 2 december 2002, CONV 426/02. De geïnteresseerden kunnen al uitkijken naar het boek: M. DELMAS-MARTY, G. GIUDICELLI-DELAGE en E. LAMBERT-ABDELGAWAD (eds.), *L'harmonisation des sanctions pénales en Europe. The harmonisation of criminal sanctions in Europe*, te verschijnen bij Coll. de l'UMR de droit comparé, 2003.